

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

THE PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY

AND CREATIVE ECONOMY

ดร.กริชผกา บุญเฟื่อง *

Dr. Krithpaka Boonfueng

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันนี้รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจยุคใหม่ที่ใช้ทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (intangible assets) หรือที่เข้าใจกันโดยทั่วไปคือ ทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ รัฐบาลได้มีนโยบายในการขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน (Creative Industrial Hub of ASEAN) และสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการในกลุ่มอุตสาหกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น อุตสาหกรรมดนตรี อุตสาหกรรมภาพยนตร์ หรืออุตสาหกรรมแพทย์แผนไทย เป็นต้น ซึ่งการคุ้มครองและการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเหมาะสมถือว่ามีความสำคัญกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ในปัจจุบันระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยได้มุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้สิทธิตามกฎหมายมากกว่าการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสรรคและการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ ดังนั้น รัฐบาลควรให้ความสำคัญระหว่างการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้สิทธิ การสร้างสรรคทรัพย์สินทางปัญญาและการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันเพื่อให้เกิดสมดุลในระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงระหว่างการส่งเสริมการสร้างสรรคผลงาน ซึ่งรัฐควรกำหนดแนวนโยบายและกลยุทธ์ที่ชัดเจนในการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนต่าง ๆ ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะ

* ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) และผู้พิพากษาสมทบในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง. E-mail: krithpaka@yahoo.com.

เป็นในระดับประเทศ ระดับองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชนอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

ABSTRACT

At present, the Thai Government has focused on the concept of creative economy and applied this concept to the national social and economic development policy. The new economy is based on the utilization of intangible property (known as intellectual property) to add the value of product and service from the creative industries for example a music industry, a movie industry and the Thai traditional medicine. The appropriate protection and management of intellectual property are important for the creative economy. At this moment, in Thailand the intellectual property system concentrates on the protection and enforcement of intellectual property rights (IPRs) more than the creation and utilization of IPRs. Therefore, the Thai Government should balance among the creation, protection, utilization and enforcement of IPRs. In particular, the government should have the clear policy and strategy of the utilization of IPRs and provides the support programs for creating the effective intellectual property management of government and private sectors both in organization and national level that will be benefit to the social and economic development as a whole.

บทนำ

ในปัจจุบันนี้รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศจากเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพย์สินที่จับต้องได้ (tangible assets) ไปสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ที่ใช้ทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (intangible assets) หรือที่เข้าใจกันโดยทั่วไปคือ ทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ซึ่งก่อนหน้านี้เรียกว่าระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy) แต่ในปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันในชื่อของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) อันเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยและพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และได้มีแนวความคิดที่จะบูรณาการระบบวิจัยและพัฒนาของประเทศไทยเพื่อกำหนดทิศทางการวิจัยและพัฒนา ซึ่งยุทธศาสตร์ในการวิจัยและพัฒนาที่มีเป้าหมายอย่างชัดเจนและสอดคล้องกับทิศทางของตลาดโลกจะส่งผลดีต่อการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย

เนื่องจากผลงานวิจัยและพัฒนานั้นสามารถนำไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้ รัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาทั้งในประเทศไทยหรือการร่วมวิจัยและพัฒนา กับสถาบันวิจัยในต่างประเทศเพื่อพัฒนาประเทศแบบก้าวกระโดด โดยมุ่งเน้นการสร้างความสามารถได้เปรียบในการแข่งขัน (competitive advantage) โดยอาศัยความรู้ และความรู้ที่สำคัญที่สุดคือความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะนำไปเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต (productivity) และสร้างนวัตกรรม (innovation) ในขั้นตอนการผลิตและผลิตภัณฑ์ทางเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและการให้บริการต่างๆ

ทรัพย์สินทางปัญญาได้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประเทศไทยในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญาเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง ทรัพย์สินทางปัญญาจึงมิใช่ตัวสินค้าหรือบริการโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการหรือเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ในตัวสินค้าและบริการ (embraced IP product or service) ทำให้เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาประสบปัญหาในการปกป้องและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของตน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการกฎหมายกำหนดให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาในการแสวงหาผลประโยชน์ รวมทั้งในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้กลายเป็นประเด็นสำคัญ ในการเจรจาการค้าเสรีระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาได้มีการถกกันอย่างกว้างขวางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร โดยเฉพาะสิทธิบัตรถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรม และเป็นดัชนีประสิทธิผลด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญตัวหนึ่งในการวัดผลผลิตที่ได้จากการวิจัยและพัฒนาที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีใหม่ๆ รวมทั้งมีส่วนช่วยให้เทคโนโลยีต่างๆ ได้รับการพัฒนาและต่อยอดอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจการค้า และการลงทุนทางเทคโนโลยีจากประเทศในระยะยาว การให้การคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการทั้งในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรของประเทศ ในบทความนี้จะกล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กลุ่มอุตสาหกรรมในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และส่วนสุดท้ายวิเคราะห์ถึงความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและ การบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญากับกลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) เป็นแนวทางหนึ่งของการขับเคลื่อนและการปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืนได้ภายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559) เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการ

(Value Creation) โดยใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมผนวกกับจุดแข็งของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นไทย เพื่อเป็นแรงผลักดันในการสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต¹ Mr. John Howkins ผู้เชี่ยวชาญและที่ปรึกษาเกี่ยวกับธุรกิจสร้างสรรค์ (creative business) ได้ให้คำจำกัด ความของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ โดยความคิดสร้างสรรค์ (creativity) หมายถึง ความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบของการผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภคหรืออุปโภคของสินค้าและบริการ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์โดยปกติไม่ใช่กิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจต่อเมื่อได้มีการนำความคิดสร้างสรรค์นั้นไปผลิตนำไปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีการซื้อขายกัน อันเป็นผลจากการนำการสร้างสรรค์ไปสู่การมีมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านั้นส่วนมากจะมีทรัพย์สินทางปัญญาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ² สหราชอาณาจักร ให้ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ เศรษฐกิจที่ประกอบด้วยอุตสาหกรรมที่มีรากฐานมาจากความคิดสร้างสรรค์ของบุคคล ทักษะ ความชำนาญ และความสามารถพิเศษ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างความมั่งคั่งและสร้างให้เกิดขึ้นได้ โดยที่สามารถสั่งสมและส่งผ่านจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา³ องค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development : UNCTAD) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในบริบทของการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจไว้ว่าเป็นแนวความคิดในการพัฒนาและสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้สินทรัพย์ที่เกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization : WIPO) เน้นบริบทของทรัพย์สินทางปัญญาวา เศรษฐกิจสร้างสรรค์ประกอบไปด้วยอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและศิลปะทั้งหมด ทั้งในรูปแบบสินค้าและบริการที่ต้องพยายามในการสร้างสรรค์งานไม่ว่าจะเป็นการทำขึ้นมาโดยทันทีในขณะนั้นหรือผ่านกระบวนการผลิตมาก่อน และ องค์การยูเนสโก (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) ใช้นิยามที่นำเสนอโดยกระทรวงวัฒนธรรม สื่อและการกีฬาของสหราชอาณาจักร คือ อุตสาหกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ความชำนาญ และความสามารถที่มีศักยภาพในการสร้างงานและความมั่งคั่งโดยการผลิตและใช้

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, จากวิสัยทัศน์ 2570...สู่แผนฯ 11, เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2552 หน้า ก.

² John Howkins, *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*, (Suffolk: Penguin Press, 2002) at ix-xi.

³ The UK Government Department for Culture, Media and Sport (DCMS), *The Creative Industries Mapping Document*, 2001.

ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้น กล่าวโดยสรุป เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นแนวความคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่⁴

รัฐบาลได้ประกาศคำมั่นสัญญา (Creative Thailand Commitment) โดยมีเป้าหมายในการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน (Creative Industrial Hub of ASEAN) และเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์จากร้อยละ 12 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติเป็นร้อยละ 20 ภายในปี พ.ศ. 2555 และจากนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลในการดำเนินงานให้เกิดการพัฒนาคุณภาพความคิดของประชาชนในการผลิตสินค้าและบริการให้เกิดความแตกต่าง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสามารถแข่งขันในเวทีการค้าโลกด้วยการสร้างมูลค่าจากสติปัญญาและการเรียนรู้ที่ไม่มีวันสิ้นสุดในรูปแบบของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy)⁵

ในปัจจุบันกลุ่มอุตสาหกรรมในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้มีการแบ่งอยู่ 6 รูปแบบ คือ⁶

1. การจัดประเภทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศสหราชอาณาจักร (Department for Culture Media and Sport, United Kingdom: UK DCMs Model) ได้แบ่งเป็น 13 กลุ่ม โดยแยกตามสินค้าและบริการ คือ โฆษณา สถาปัตยกรรม งานศิลปะและวัตถุโบราณ งานฝีมือ แฟชั่น งานออกแบบ ภาพยนตร์และวิดีโอ ดนตรี ศิลปะการแสดง สื่อสิ่งพิมพ์ ซอฟต์แวร์ โทรทัศน์และวิทยุ และวิดีโอและคอมพิวเตอร์

2. การจัดประเภทเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยใช้วัฒนธรรมเป็นหลัก (symbolic texts model) แบ่งเป็น 11 กลุ่ม ได้แก่ โฆษณา ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ดนตรี สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์และวิดีโอ ศิลปะสร้างสรรค์ เครื่องใช้ไฟฟ้า แฟชั่น ซอฟต์แวร์ และกีฬา

3. การจัดประเภทเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยใช้ศิลปะเป็นหลัก (concentric circle model) แบ่งออกเป็น 14 กลุ่ม ได้แก่ วรรณกรรม ดนตรี ศิลปะการแสดง งานศิลปะ ภาพยนตร์ พิพิธภัณฑสถาน และห้องสมุด การดูแลศิลปวัตถุ/โบราณสถาน สื่อสิ่งพิมพ์ การบันทึกเสียง วิดีโอและคอมพิวเตอร์เกมส์ โฆษณา สถาปัตยกรรม งานออกแบบและแฟชั่น

⁴ อ่างแล้ว, เชิงอรรถที่ 2, 65.

⁵ สำนักข่าวแห่งชาติ, กรมประชาสัมพันธ์, เศรษฐกิจสร้างสรรค์(Creative Economy)อีกหนทางเลือกฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจของไทย (http://thainews.prd.go.th/view.php?m_news=255211090235&tb=N255211).

⁶ อ่างแล้ว, เชิงอรรถที่ 2, 66-67.

4. การจัดประเภทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO Copyright Model) โดยใช้ลิขสิทธิ์เป็นตัวกำหนด ได้แบ่งเป็น 20 กลุ่ม ได้แก่ โฆษณา งานสะสม ภาพยนตร์และวีดีโอ ดนตรี ศิลปะการแสดง สื่อสิ่งพิมพ์ ซอฟต์แวร์ โทรศัพท์และวิทยุ งานศิลปะ และกราฟฟิค สื่อบันทึก เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องดนตรี กระจก เครื่องถ่ายภาพเอกสารและอุปกรณ์ถ่ายภาพ สถาปัตยกรรม เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า งานออกแบบ แฟชั่น สินค้าตกแต่งบ้าน และของเล่น

5. การจัดประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์โดย UNCTAD ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม อุตสาหกรรมหลัก คือ มรดกวัฒนธรรม (heritage or cultural heritage) ศิลปะ (arts) สื่อ (media) งานสร้างสรรค์ตามลักษณะงาน (functional creation)

6. การจัดประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์โดย UNESCO ที่เน้นเฉพาะด้านวัฒนธรรม แบ่งเป็น 5 กลุ่มหลัก ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ (cultural and natural heritage) การแสดง (performance and celebration) ทัศนศิลป์ งานฝีมือและการออกแบบ (visual arts, crafts and design) หนังสือและสิ่งพิมพ์ (books and press) และโสตทัศนและสื่อดิจิทัล (audio visual and digital media) นอกจากนั้นยังได้เพิ่มกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง (related domains) เพื่อเป็นทางเลือกในการจัดประเภทให้เหมาะสมกับลักษณะวัฒนธรรมของแต่ละประเภท

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ใช้การจัดประเภทเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยโดยยึดรูปแบบของ UNCTAD เป็นกรอบสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มหลัก และ 15 กลุ่มย่อย ดังนี้⁷

ตารางการเปรียบเทียบการจัดประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ประเภทสินค้า/บริการ	DCMS (UK)	Symbolic Texts	Concentric Circles	WIPO	UNCTAD	UNESCO/UIS	NESDB
1. การโฆษณา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. สถาปัตยกรรม	✓		✓	✓	✓	✓	✓
3. การออกแบบ	✓		✓	✓	✓	✓	✓
4. แฟชั่น	✓	✓	✓			✓	✓
5. ฟิสิกส์ และวีดีโอ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6. ซอฟต์แวร์ (อุปกรณ์)	✓	✓		✓	✓	✓	
7. บริการท่องเที่ยว			✓		✓	✓	✓
8. วรรณกรรม		✓	✓	✓	✓	✓	✓
9. ดนตรี	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10. พิพิธภัณฑ์ ห้องแสดง ห้องสมุด			✓	✓		✓	
11. การพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12. ซอฟต์แวร์	✓	✓		✓	✓		✓
13. กีฬา		✓					
14. ศิลปะการแสดง (ละครเวที และละคร)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15. การกระจายเสียง		✓	✓	✓	✓	✓	✓
16. วีดีโอเกมส์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17. ทัศนศิลป์ การถ่ายภาพ งานฝีมือ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
18. อาหารไทย							✓
19. การแพทย์แผนไทย							✓

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

⁷ เรื่องเดียวกัน, 67.

1. การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

สืบเนื่องจากประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากการผลิตสินค้าที่ใช้ทรัพยากรและแรงงานเข้มข้นไปสู่การผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูง และอาศัยความรู้เป็นพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งการปรับเปลี่ยนโครงสร้างนี้จะสำเร็จได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชน ตลอดจนมีแนวนโยบายของภาครัฐที่ชัดเจนในการส่งเสริมศักยภาพของทางภาคเอกชนในทางด้านนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันในเวทีการค้าโลกได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นถือว่าทรัพย์สินทางปัญญามีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในระดับประเทศอย่างชัดเจน รวมทั้งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย

การสนับสนุนและพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ต้องเน้นที่มาตรการในการจูงใจและกระตุ้นให้มีการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการวิจัยและพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคมศาสตร์หรือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์จากการวิจัยและพัฒนานั้นคือ ทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง (intangible property) อันเป็นผลงานที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ทรัพย์สินทางปัญญาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ลิขสิทธิ์ (Copyright) และ ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) สามารถแบ่งได้เป็น สิทธิบัตร (Patent) เครื่องหมายการค้า (Trademark) แผนผังวงจรมีจรรวม (Layout-Designs of Integrated Circuit / Utility Model) ความลับทางการค้า (Trade Secret) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) เป็นต้น

ผลงานสร้างสรรค์หรือผลงานวิจัยและพัฒนาอาจไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาทั้งหมด จะมีสถานะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาต่อเมื่อลักษณะของผลงานที่สร้างสรรค์นั้นได้เข้าเกณฑ์ที่จะได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายเท่านั้น เช่น กฎหมายสิทธิบัตรได้กำหนดไว้ว่า สิ่งประดิษฐ์ (invention) จะจดทะเบียนสิทธิบัตรได้ต่อเมื่อมีความใหม่ (novelty) มีขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้ได้ทางอุตสาหกรรม หรือการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า เป็นต้น ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าในทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง สิทธิตามกฎหมายอันเกี่ยวกับผลผลิตจากสติปัญญาของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิในทรัพย์สินประเภทหนึ่งที่ผู้เป็นเจ้าของสามารถนำมาแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้เช่นเดียวกับทรัพย์สินประเภทอื่นในทางทฤษฎี สิทธิที่กฎหมายให้กับผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญานั้นเพื่อจูงใจให้ผู้สร้างสรรค์หรือผู้ประดิษฐ์เปิดเผยความรู้ต่อสาธารณชน และรัฐได้ให้การคุ้มครองเพื่อเป็นการตอบแทนโดยเป็นการให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้สร้างสรรค์หรือผู้ประดิษฐ์ในระยะเวลาที่จำกัดที่ผู้เป็นเจ้าของสามารถแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ และมีสิทธิในลักษณะพิเศษ (negative right) ในการกีดกันมิให้ผู้อื่นแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาของตนโดยมิได้รับอนุญาต เพื่อเป็นการตอบ

แทนความอดสาหัสและการลงทุนต่างๆ ของผู้สร้างสรรค์หรือผู้ประดิษฐ์ที่ทำให้เกิดทรัพย์สินทางปัญญานั้นขึ้นมา ซึ่งท้ายที่สุดแล้วสังคมส่วนรวมจะได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญานั้นไม่ว่าจะเป็นการได้รับองค์ความรู้ ความบันเทิง ความสะดวกสบายจากสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ

ปัจจุบันกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยประกอบไปด้วยกฎหมายและรายละเอียดดังนี้ คือ

1. พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 บัญญัติเพื่อคุ้มครองงานสร้างสรรค์ในประเภทงานที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ งานประเภทรวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะของผู้สร้างสรรค์ไม่ว่างานดังกล่าวจะแสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างใด ผู้สร้างสรรค์ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ทันทีที่มีการสร้างสรรค์งานขึ้นโดยมิต้องไปจดทะเบียนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในลิขสิทธิ์ผู้ที่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวการใช้ประโยชน์จากงานนั้น เช่น การทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับ หรือสำเนา งาน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง รวมทั้งให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น และอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในการเช่าซื้อ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน และให้เช่าต้นฉบับ หากมีผู้ใดกระทำการดังกล่าวโดยมิได้รับอนุญาตจากผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ซึ่งมีความรับผิดชอบตามกฎหมาย นอกจากนี้กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดให้นักแสดงมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการกระทำการอันเกี่ยวกับการแสดงของตน เช่น การแพร่เสียงแพร่ภาพ บันทึกการแสดงของตนที่ยังมิได้มีการบันทึกไว้แล้ว หรือทำซ้ำสิ่งบันทึกการแสดงที่มีผู้บันทึกไว้ ซึ่งหากมีบุคคลใดกระทำการดังกล่าวโดยมิได้รับอนุญาตจากนักแสดงก่อนย่อมถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของนักแสดงอันมีความรับผิดชอบตามกฎหมาย อายุของการคุ้มครองลิขสิทธิ์จะมีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ และมีอยู่ต่อไปอีก 50 ปี นับตั้งแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์เป็นนิติบุคคล ลิขสิทธิ์นั้นจะมีอายุ 50 ปีนับตั้งแต่ได้มีการสร้างสรรค์ แต่ถ้ามีการโฆษณางานนั้นภายในระยะ 50 ปีนับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นให้ลิขสิทธิ์มีอายุ 50 ปีนับตั้งแต่ได้มีการโฆษณาครั้งแรก

2. พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์อันเป็นผลงานจากการวิจัยและพัฒนาโดยให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ออกแบบในการแสวงหาผลประโยชน์จากสิทธิบัตรนั้น เพื่อสร้างแรงจูงใจให้มีการลงทุนทำวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการลงทุนจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น และเพื่อกระตุ้นให้มีการเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้น การได้มาซึ่งสิทธิในสิทธิบัตรนั้นต้องผ่านระบบการจดทะเบียน โดยการประดิษฐ์ที่จะขอรับสิทธิบัตรได้นั้น ต้องเป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่เป็นการประดิษฐ์ที่มีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น และเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรม ดังนั้น กฎหมายสิทธิบัตรคุ้มครองการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยผู้ทรงสิทธิมีสิทธิเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวเกี่ยวกับการประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์

เช่น สิทธิในการผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย รวมถึงกีดกันและหวงห้ามมิให้บุคคลอื่นใดมาแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยมีได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร หรือการโอนสิทธิบัตรเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ สิทธิบัตรการประดิษฐ์มีอายุการคุ้มครอง 20 ปีนับแต่วันยื่นคำขอรับสิทธิบัตร ส่วนสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์มีอายุการคุ้มครอง 10 ปีนับแต่วันยื่นคำขอรับสิทธิบัตร

3. พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 บัญญัติขึ้นมาเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์และชื่อเสียงในทางการค้าของผู้เป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า และให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคเพื่อให้สืบสวนหลงผิดในตัวสินค้าและบริการโดยผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าที่ตนต้องการโดยพิจารณาจากเครื่องหมายการค้าที่ปรากฏอยู่ที่สินค้า เครื่องหมายการค้าจึงทำหน้าที่บ่งชี้ตัวสินค้าว่าเป็นของผู้ผลิตรายใด และแยกแยะตัวสินค้าของผู้ผลิตรายหนึ่งจากอีกรายอื่น กฎหมายได้กำหนดว่าเครื่องหมายการค้าที่จะนำมาจดทะเบียนจะต้องมีลักษณะบ่งเฉพาะ ซึ่งเครื่องหมายที่ให้ความคุ้มครองตามกฎหมายมี 4 ประเภท คือ (1) เครื่องหมายการค้า (2) เครื่องหมายบริการ (3) เครื่องหมายรับรอง และ (4) เครื่องหมายร่วม เจ้าของเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนแล้วจะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้เครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้าที่ได้จดทะเบียนไว้ ซึ่งเครื่องหมายการค้าที่จดทะเบียนมีอายุการคุ้มครอง 10 ปีนับแต่วันที่จดทะเบียน และสามารถต่ออายุได้โดยไม่จำกัดจำนวนโดยยื่นต่ออายุภายใน 90 วันก่อนวันสิ้นอายุ ซึ่งอายุการคุ้มครองจะขยายต่อไปอีก 10 ปี ดังนั้นถ้าเจ้าของเครื่องหมายการค้าต่ออายุเครื่องหมายการค้าภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดเครื่องหมายการค้านั้นจะได้รับการคุ้มครองตลอดไป

4. พระราชบัญญัติคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม พ.ศ. 2543 บัญญัติขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์แบบผังภูมิของวงจรรวมโดยให้มีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะทำซ้ำ นำเข้า ขายหรือจำหน่าย เพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงพาณิชย์ ซึ่งแบบผังภูมิของวงจรรวม วงจรรวม ตลอดจนผลิตภัณฑ์ที่มีแบบผังภูมิที่ได้รับความคุ้มครองประกอบอยู่ด้วย ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีอันจะเป็นประโยชน์ต่างประเทศ โดยแบบผังภูมิที่จะได้รับความคุ้มครองจะต้องเกิดจากความพยายามของผู้สร้างสรรค์ที่จะทำขึ้นและต้องไม่เป็นสิ่งที่รู้จักกันทั่วไปในอุตสาหกรรมวงจรรวม อายุการคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม จะเป็นระยะเวลา 10 ปีนับแต่วันที่ยื่นจดทะเบียน หรือวันที่นำเอาแบบผังภูมิดังกล่าวออกไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เป็นครั้งแรกแล้วแต่วันใดจะเกิดขึ้นก่อน แต่ทั้งนี้ไม่เกิน 25 ปีนับแต่วันที่สร้างสรรค์แบบผังภูมิดังกล่าวนั้น

5. พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 บัญญัติขึ้นเพื่อให้การคุ้มครองความลับทางการค้าและส่งเสริมการประกอบธุรกิจให้เป็นไปอย่างเสรีและป้องกันมิให้เกิดการกระทำอันไม่เป็นธรรมในการประกอบธุรกิจความลับทางการค้า ความลับทางการค้าที่จะ

ได้รับความคุ้มครองไว้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) เป็นข้อมูลการค้าซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป หรือเข้าถึงไม่ได้ในหมู่บุคคลซึ่งโดยปกติแล้วต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลดังกล่าว (2) เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากเป็นความลับ และ (3) เป็นข้อมูลที่ผู้ควบคุมความลับทางการค้าได้ใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อรักษาไว้เป็นความลับ เช่น การเก็บเอกสารที่เป็นข้อมูลการค้าในตู้เซฟ การตรวจตราลงทะเบียนหรือติดบัตรของบุคคลที่เข้าไปในสถานที่ที่มีการเก็บรักษาข้อมูล การใส่รหัสผ่านในการเข้าถึงข้อมูล หรือการทำสัญญาห้ามเปิดเผยความลับทางการค้า เป็นต้น นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้ผู้ที่เป็นผู้ครอบครองความลับทางการค้า นอกเหนือจากเจ้าของความลับทางการค้า เช่น ผู้ได้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิในความลับทางการค้า ผู้รับจ้างผลิตสินค้า เป็นต้น ต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมในการเก็บรักษาความลับทางการค้านั้นด้วย เนื่องจาก ความลับทางการค้าจะได้รับการคุ้มครองตราเป็นความลับอยู่ ดังนั้น สิทธิของเจ้าของความลับทางการค้าจึงมีอยู่ตลอดไป หากความลับนั้นยังไม่มีเปิดเผย และความลับทางการค้าจะได้รับความคุ้มครองโดยไม่ต้องมีการจดทะเบียนแต่อย่างใด

6. พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้บัญญัติขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และป้องกันไม่ให้ประชาชนสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า โดยกำหนดให้มีการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์และห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันจะทำให้เกิดความสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์อันแท้จริงของสินค้าที่ระบุในทะเบียน สิ่งที่ได้รับการคุ้มครอง ได้แก่ ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นที่ใช้เรียกแหล่งทางภูมิศาสตร์ที่จะใช้กับสินค้า (ทั้งภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และ หัตถกรรม) ที่มีคุณภาพ มีชื่อเสียง หรือมีลักษณะพิเศษที่ผลิตขึ้นในพื้นที่ที่เป็นแหล่งภูมิศาสตร์ซึ่งผู้มีสิทธิยื่นขอคุ้มครอง ได้แก่ หน่วยงานของรัฐ/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ผลิตสินค้าที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ ผู้บริโภคทั่วไป โดยมีสิทธิในการห้าม การใช้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กับสินค้าในลักษณะที่ก่อให้เกิดการหลงเชื่อ หรือก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดในแหล่งทางภูมิศาสตร์ สิทธิดังกล่าวในกรณีนี้มีใช้สิทธิแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นสิทธิที่ตกแก่กลุ่มผู้ผลิตสินค้า หรือผู้ประกอบการค้าสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ ซึ่งอายุการคุ้มครองจะนานตราเป็นเท่าที่ผู้ได้สิทธิประโยชน์จากการคุ้มครอง สามารถดำรงและรักษาไว้ซึ่งคุณภาพ ความมีชื่อเสียง หรือลักษณะพิเศษของสินค้านั้น

7. พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองพันธุ์พืชและสนับสนุนให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชนั้นมีความตั้งใจในการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการเกษตรและอุตสาหกรรมขึ้นมา เนื่องจากพันธุ์พืชเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ลอกเลียนได้ง่ายเพียงแต่ได้รับส่วนขยายพันธุ์เท่านั้นก็สามารถผลิตพันธุ์พืชนั้นขึ้นมาได้แล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าของมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการผลิต ขยาย จำหน่าย นำเข้าหรือส่งออก หรือมีไว้เพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวในส่วนขยายพันธุ์ของพืชที่ได้รับการคุ้มครอง ถ้าผู้ใดกระทำการดังที่ได้กล่าวมาแล้วต่อพันธุ์พืช หรือส่วนขยายพันธุ์พืชของพืชที่ได้รับการคุ้มครองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ทรง

สิทธิถือว่าผู้นั้นละเมิดสิทธิ ซึ่งถ้าได้มีการพิสูจน์และดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายแล้วผู้ละเมิดจะได้รับโทษตามที่กฎหมายระบุไว้

8. พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยเฉพาะด้านการแพทย์ โดยส่วนมากแล้วประเทศที่กำลังพัฒนาเมืองมีความรู้และมีวัฒนธรรมอันต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งมีมุมมองที่แตกต่างกันในทางวิชาการโดยมีทั้งความเห็นว่าการคุ้มครองภูมิปัญญาดังกล่าวไม่ควรถือว่าเป็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากเห็นว่าทรัพย์สินทางปัญญาต้องเป็นสิ่งที่เป็นพัฒนาหรือปรากฏขึ้นมาใหม่ แต่อย่างไรก็ตามประเทศที่กำลังพัฒนาได้มีความพยายามที่จะนำการคุ้มครองภูมิปัญญาพื้นบ้านเข้าไปสู่ระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีความพยายามที่จะให้มีการคุ้มครองตัดเทียมการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอื่น โดยอายุการคุ้มครองนั้นตำรับยาแผนไทยส่วนบุคคลหรือตำราการแพทย์แผนไทยส่วนบุคคลมีอายุการคุ้มครองตลอดอายุของผู้ทรงสิทธิและมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลา 50 ปี ตำรับยาแผนไทยของชาติหรือตำราการแพทย์แผนไทยของชาตินั้นอาจมองว่ามีอายุการคุ้มครองตลอดไปเหมือนกับสมุนไพรรักษา

9. พระราชบัญญัติการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ดี พ.ศ. 2548 บัญญัติขึ้นเนื่องจากปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ในรูปผลิตภัณฑ์ที่ดีได้ทวีความรุนแรงจนกระทั่งกลไกของรัฐที่มีอยู่ไม่สามารถที่จะควบคุม หรือป้องปรามการละเมิดดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นสมควรมีมาตรการกำกับดูแลการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ดี โดยการกำหนดขั้นตอนการแจ้งการผลิตสำหรับผู้ที่จะประกอบการผลิตการครอบครองเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนการรายงานปริมาณและสถานที่เก็บวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ซึ่งมาตรการดังกล่าวจะช่วยเสริมสร้าง กลไกการป้องปรามการละเมิดลิขสิทธิ์ให้มีประสิทธิภาพและเป็นระบบมากขึ้นรวมทั้งจะทำให้การจัดเก็บภาษีอากรได้ผลเต็มที่ทั้งจะทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ดีดำเนินการผลิตสินค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย

กล่าวโดยสรุป กฎหมายได้บัญญัติให้สิทธิเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวแก่เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาในการแสวงหาผลประโยชน์ในทรัพย์สินทางปัญญาโดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญาด้วยตนเองหรืออนุญาตให้บุคคลอื่นใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินทางปัญญาของตนในรูปแบบของการอนุญาตให้ใช้สิทธิ การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิธีการหนึ่งในการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรมก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญานั้นมีหลากหลายรูปแบบและมีบทบาทที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรม เช่น กลุ่มอุตสาหกรรมดนตรี ภาพยนตร์ และคอมพิวเตอร์จะเกี่ยวข้องกับกฎหมายลิขสิทธิ์มากที่สุดเนื่องจากลักษณะของงานจะเป็นงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ กลุ่มอุตสาหกรรมยาซึ่งเกี่ยวข้องการวิจัยและพัฒนาเพื่อให้ได้ยาใหม่ๆ ขึ้นมานั้น การคุ้มครองตามสิทธิบัตรจึงสำคัญที่สุดในอุตสาหกรรม

ประเภทนี้ หรือกลุ่มอุตสาหกรรมการแพทย์แผนไทยจะเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองภูมิปัญญาของไทย เป็นต้น ดังนั้นในส่วนสุดท้ายนี้จะวิเคราะห์ถึงความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญากับกลุ่มอุตสาหกรรมโดยจะยกตัวอย่างเฉพาะในกลุ่มอุตสาหกรรมดนตรี ภาพยนตร์ และการแพทย์แผนไทย

3. ความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญากับกลุ่มอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ในระบบวงจรของทรัพย์สินทางปัญญานั้นเริ่มจาก (1) การสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา: IP Creation (2) การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา: IP Protection (3) การนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์: IP Commercialization และ (4) การบังคับใช้สิทธิ : IP Enforcement ทั้งสี่ส่วนนี้จะต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ สังเกตได้ว่าในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จะมีแนวนโยบายของรัฐที่ชัดเจนและมีความเชื่อมโยงกันระหว่างการส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์ผลงานและนวัตกรรม การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาทั้งในประเทศและต่างประเทศและการส่งเสริมสนับสนุนให้มีกลไกต่างๆ ที่เอื้ออำนวยกับการนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม รวมทั้งมีแนวความคิดในการจัดตั้งสำนักงานอนุญาตให้ใช้สิทธิในเทคโนโลยี (Technology Licensing Office-TLO) เพื่อส่งเสริมให้มีการนำผลงานวิจัยและพัฒนาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (commercialization) และความร่วมมือระหว่างภาคสถาบันการศึกษา กับภาคอุตสาหกรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศในตลาดโลก เนื่องจากภาคสถาบันการศึกษาเป็นแหล่งขององค์ความรู้และเทคโนโลยีต่างๆ (knowledge creation) ที่สามารถนำไปพัฒนาหรือต่อยอดเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับภาคอุตสาหกรรมในการนำเทคโนโลยีนั้นไปใช้ในการผลิตสินค้า

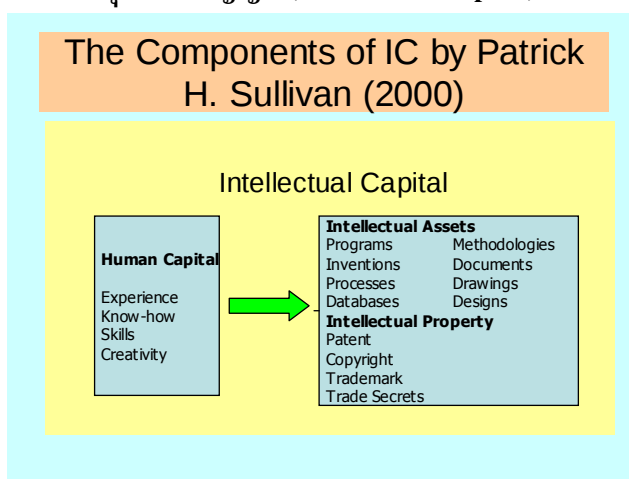
ระบบทรัพย์สินทางปัญญาที่เหมาะสมสามารถสนับสนุนการนำพาประเทศให้เข้าสู่สังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ได้ โดยต้องทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการสร้างความรู้ใหม่ (knowledge creation) และการแพร่กระจายความรู้ที่มีอยู่แล้ว (knowledge diffusion) ซึ่งปรัชญาหรือเหตุผลข้อหนึ่งของการให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสร้างสิ่งจูงใจ (incentive) ในการสร้างสรรค์ผลงานหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ แต่การคุ้มครองที่มากเกินไปอาจเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากการนำความรู้นั้นมาประยุกต์ใช้หรือมาพัฒนาต่อยอด รวมทั้งการทํารวบรวมย้อนรอย (reverse engineering) อาจก่อให้เกิดปัญหาข้อพิพาทเรื่องการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาได้ทำให้เกิดอุปสรรคในการแพร่กระจายองค์ความรู้ต่างๆ นี้ ดังนั้นระบบทรัพย์สินทางปัญญาและกลไกต่างๆ จะต้องมีความพลวัต (dynamic) ปรับใช้ให้เข้ากับระบบเศรษฐกิจ สังคม แนวนโยบายของรัฐ ตลอดจน

ขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงความสามารถในการรับและถ่ายทอดเทคโนโลยีของภาคเอกชน

ปัจจุบันองค์กรและบริษัทส่วนใหญ่พยายามมุ่งเน้นไปที่การสร้างและสะสมทุนทางปัญญา (intellectual capital) รวมไปถึงนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญาที่เป็นสินทรัพย์ที่จับต้องมิได้ (intangible asset) มากกว่าทุนในการผลิตในรูปแบบเดิม เช่น ที่ดิน โรงงาน หรือเครื่องจักรอันมีลักษณะเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องได้ (tangible asset) ทุนทางปัญญาอาจอยู่ในตัวผลิตภัณฑ์หรืออยู่ในตัวบุคคลก็ได้ ซึ่งทุนทางปัญญามีลักษณะเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องมิได้จึงเป็นสิ่งที่ใช้แล้วไม่หมดไป หรือไม่มีการเสื่อมสภาพดังเช่นสินทรัพย์ที่จับต้องได้ โดยทุนทางปัญญาเหล่านี้สามารถสร้างมูลค่าหรือรายได้และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรทั้งภายในและภายนอกประเทศ เช่น บริษัท Walt Disney เป็นบริษัทที่สร้างผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนประกอบของทุนทางปัญญามากมายโดยเฉพาะงานภาพยนตร์การ์ตูนต่างๆ ถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทลิขสิทธิ์ (copyright) ที่สร้างผลกำไรแก่บริษัทอย่างมหาศาล รวมทั้งยังได้มีการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ในการทำภาพยนตร์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคหรือบริษัทกันตนา ได้ทำหนังภาพยนตร์การ์ตูนเรื่องก้านกล้วย ถือว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่คนไทยเป็นเจ้าของที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก

อาจมีคนสงสัยในความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางปัญญาและทรัพย์สินทางปัญญาว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ถ้าดูจากรูปภาพข้างล่างนี้จะเห็นได้ชัดว่าทุนทางปัญญามีขอบเขตที่กว้างมากครอบคลุมทั้งทุนทางมนุษย์ (human capital) สินทรัพย์ทางปัญญา (intellectual asset) และทรัพย์สินทางปัญญา (intellectual property) ดังนั้นทรัพย์สินทางปัญญาถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางปัญญาและถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญในการเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กร

แผนภาพองค์ประกอบของทุนทางปัญญา (Intellectual Capital)

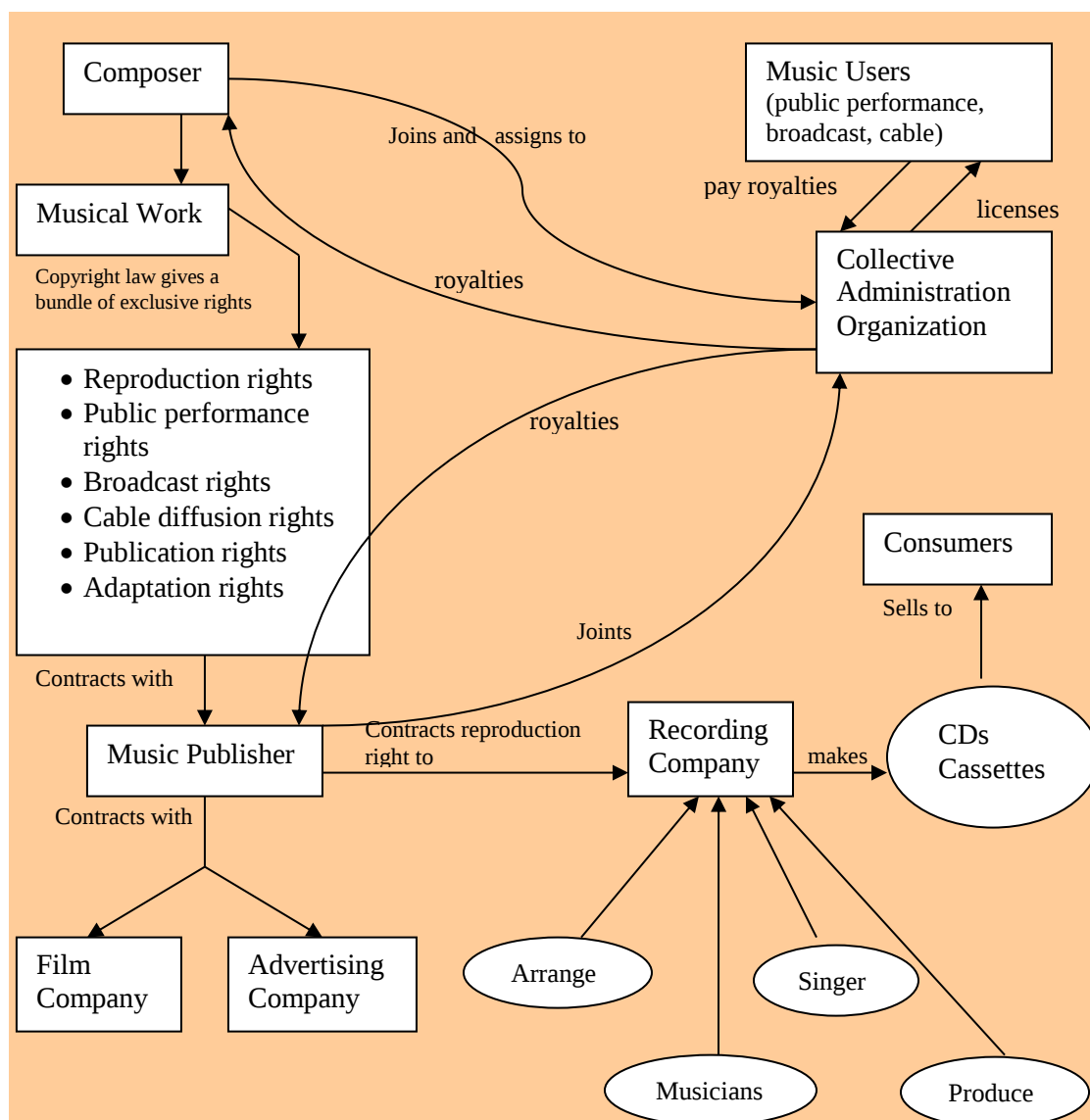
สืบเนื่องจากนโยบายของรัฐในการส่งเสริมการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาและนำทรัพย์สินทางปัญญานั้นไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ขณะนี้อยู่ในช่วงเริ่มต้นของการสร้างความเข้าใจและแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเป็นระบบและมีพลวัตทั้งภาครัฐและเอกชนจะเป็นกลไกผลักดันสำคัญในการสร้างนวัตกรรมโดยการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดจากความสามารถของบุคลากรในประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้นการสร้างความเข้าใจถึงการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาจึงมีความสำคัญต่อการเร่งกระบวนการพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาที่เอื้อต่อการสร้างและใช้นวัตกรรมบนพื้นฐานแนวความคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นไปที่กลุ่มอุตสาหกรรมที่มีพื้นฐานอยู่บนทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสำคัญ

3.1 อุตสาหกรรมดนตรี

อุตสาหกรรมดนตรีมีพื้นฐานอยู่บนทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองและบริหารจัดการงานเพลงอันมีลิขสิทธิ์ซึ่งมีบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ตลอดกระบวนการผลิตงานดนตรีอุตสาหกรรมดนตรีมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการผลิตเพลงโดยจะมีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเพลงในแต่ละช่วงการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมการผลิตที่บริษัทเพลงออกแบบและวางแผนการผลิตโดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้องคือ ผู้อำนวยการผลิตหรือโปรดิวเซอร์ (producer) ทำหน้าที่ในการกำหนดแนวความคิดกว้างๆ ในการทำเพลงแต่ละอัลบั้มและเป็นผู้ควบคุมการผลิตผลงานเพลงในอัลบั้มทั้งหมด ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานเพลงและผลิตมาสเตอร์เทป (master tape production) บริษัทสร้างสรรค์และผลิตผลงานเพลงออกมาในรูปของมาสเตอร์เทปที่พร้อมจะส่งให้บริษัทจัดจำหน่ายนำไปผลิตเป็นสินค้าเพลงรูปแบบต่างๆ การสร้างสรรค์ผลงานเพลงเริ่มจากการแต่งเนื้อร้องและทำนอง การอัดเสียง ผ่านการเรียบเรียงเสียงประสาน รวมไปถึงจนถึงกระบวนการถ่ายทำมิวสิกวิดีโอ และการตัดต่อภาพจนเป็นผลงานที่สมบูรณ์มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะนำไปผลิตเป็นมาสเตอร์เทปที่สมบูรณ์แบบ โดยทั่วไปจะมีบุคคลที่เกี่ยวข้องคือ นักประพันธ์ทำนองและคำร้อง (composer) นักเรียบเรียงเสียงประสาน (arranger) นักดนตรี (musician) จะนำเสียงดนตรีมาใส่ในเนื้อร้องทำให้เกิดเป็นทำนองและมีการบันทึกเสียงดนตรีในห้องอัดเสียง นักร้อง (singer) ถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญของการสร้างสรรค์เพราะจะเป็นผู้ถ่ายทอดบทเพลงสู่ผู้ฟัง ส่วนวิศวกรทางเครื่องเสียง (sound engineer) จะทำการแต่งเสียงเพื่อให้เพลงมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น หลังจากที่แต่งเสียงดนตรีเรียบร้อยแล้วจะบันทึกลงบนมาสเตอร์เทปเพื่อนำไปผลิตเป็นสินค้าเพลงต่อไป ส่วนขั้นตอนการจัดจำหน่าย (distribution) บริษัทจัดจำหน่ายเป็นบริษัทที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการผลิตและจำหน่ายสินค้าเพลงให้แก่พ่อค้าส่ง (wholesaler) และพ่อค้าปลีก (retailer) โดยทำหน้าที่

เป็นคนกลางนำสินค้าไปสู่ผู้ฟัง ซึ่งขั้นตอนการผลิต การจำหน่ายและสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานดนตรีสามารถสรุปได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้⁸

แผนภาพ Composer's rights and Collective Management of Rights in Musical Works

⁸ Ang Kwee Tiang. 1998 Main Features of Protection and Collective Management of Rights in Musical Works, Presentation Paper, WIPO Asian Regional Round Table on the Protection and Collective Management of Copyright and Related Rights, Kuala Lumpur.

กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดให้เจ้าของลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมหรือสิ่งบันทึกเสียงมีสิทธิเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนา งาน ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น รวมทั้งการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในการกระทำดังกล่าวข้างต้น หากผู้อื่นแสวงหาประโยชน์จากงานเพลงโดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ กฎหมายได้กำหนดความรับผิดชอบทั้งการละเมิดทางตรงและทางอ้อมดังนี้

1. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรง ได้แก่ การทำซ้ำ การดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน การให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานดนตรีหรือสิ่งบันทึกเสียงที่มีลิขสิทธิ์ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ในส่วนที่เป็นงานแพร่ภาพแพร่เสียงการจัดทำหรือการแพร่เสียงแพร่ภาพซ้ำไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน การจัดให้ประชาชนฟังและหรือชมงานแพร่เสียงแพร่ภาพโดยเรียกเก็บเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นในทางการค้า

2. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยอ้อม ได้แก่ การกระทำทางการค้าหรือการกระทำการที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์ที่กล่าวข้างต้น หากผู้ใดรู้อยู่แล้วหรือมีเหตุอันควรรู้อย่างใดได้ทำขึ้นโดยละเมิดลิขสิทธิ์ผู้อื่น และมีส่วนในการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดแก่งานลิขสิทธิ์นั้น เพื่อหาผลกำไรให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำการดังต่อไปนี้

- ขยาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย ให้เช่า เสนอให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอให้เช่าซื้อเพื่อหากำไร
- เผยแพร่ต่อสาธารณชนเพื่อหากำไร
- แจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์
- นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักรเพื่อหากำไร

การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในงานดนตรีและสิ่งบันทึกเสียงถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่งต่ออุตสาหกรรมดนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการติดต่อสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต โดยมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์ต่างๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการละเมิดลิขสิทธิ์ให้ดำเนินการได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทำให้ยากต่อการป้องกันและปราบปรามการกระทำที่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ในยุคเทคโนโลยีดิจิทัล งานดนตรีได้มีการทำซ้ำและเผยแพร่อย่างรวดเร็วก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ และได้กลายเป็นประเด็นปัญหาในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่มีผลกระทบอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาด้านดิจิทัลเทคโนโลยี (digital technology) ทำให้สามารถแปลงข้อความ รูปภาพ เสียงให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล (digital content) โดยเอกสาร บทความ ข้อมูลต่างๆ ภาพถ่าย เพลง ภาพยนตร์ ที่เป็น digital version สามารถจัดเก็บโดยบันทึกลงบน diskette, hard disk, CD ROM, DVD รวมทั้งสามารถจัดเก็บไว้บนเซิร์ฟเวอร์ (server) เพื่อบริการดาวน์โหลด (download) ในอนาคตมีลักษณะเป็น Digital Media Content

2. การแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตที่เป็นโลกไร้พรมแดน (borderless world) อินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมในปัจจุบัน โดยเป็นประตูไปสู่โลกไร้พรมแดนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การศึกษา ความบันเทิง การทำพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการติดต่อสื่อสาร โดยมีลักษณะเป็นการสื่อสารหลายทาง (multidirectional communication) ที่บุคคลแต่ละคนสามารถได้รับข้อมูลบนเครือข่ายเดียวกันและสามารถมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งมีต้นทุนที่ต่ำ (low cost) และมีความเร็วสูง (high speed) ความอิสระของเขตแดนความสามารถในการส่งทั้งภาพและข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จากลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้งานอันมีลิขสิทธิ์ถูกทำลายได้ง่ายบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ยากต่อการควบคุมเนื่องจากงานลิขสิทธิ์นั้นไม่มีลักษณะทางกายภาพ (physical identity) ถ้าเปรียบเทียบกับสินค้าทั่วไปที่สามารถจับต้องได้ (Physical goods) ต้องการเวลา (time) และพื้นที่ (space) สำหรับการขนส่งหรือเก็บสินค้า แต่สินค้าที่อยู่ในรูปดิจิทัล (digital goods) สามารถส่งด้วยความเร็วสูงโดยผ่านสายและไร้สาย (wire or wireless approach)

การพัฒนาด้านดิจิทัลเทคโนโลยี (digital technology) และการแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตทำให้มีการกระทำที่เป็นการละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีช่วยทำให้การกระทำซ้ำหรือทำสำเนางานอันมีลิขสิทธิ์ได้สะดวกรวดเร็วในจำนวนที่มากและในราคาต้นทุนที่ต่ำ รวมทั้งคุณภาพของสำเนานั้นมีคุณภาพที่ไม่แตกต่างกับต้นฉบับ นอกจากนี้งานลิขสิทธิ์ที่อยู่ในรูปของดิจิทัลสามารถถูกนำไปเผยแพร่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้อย่างกว้างขวางลักษณะของการเผยแพร่นี้สามารถเข้าถึงได้โดยบุคคลหลายคนในเวลาเดียวกัน ทำให้เกิดการละเมิดงานลิขสิทธิ์ในเพลง ภาพยนตร์และสัญญาณเคเบิลอันก่อให้เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรมเพลง ภาพยนตร์และเคเบิลทีวี นอกจากนี้ยังมีการดำเนินธุรกิจที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ เช่น ที่เป็นคดีที่โด่งดังในสหรัฐอเมริกาที่บริษัท Napster มีเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ช่วยในการดาวน์โหลดไฟล์เพลงจากอินเทอร์เน็ตและการแลกเปลี่ยนเพลงระหว่างกันและนำโปรแกรมนี้ไปเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต โดยผ่านเว็บไซต์ www.napster.com ที่ได้จัดตั้งเซิร์ฟเวอร์ที่เป็นฐานข้อมูลในการดาวน์โหลดไฟล์เพลง Napster มีชื่อเสียงและเป็นธุรกิจที่มีการเติบโตที่สูง จากการกระทำของ Napster ทำให้อุตสาหกรรมเพลงและเจ้าของลิขสิทธิ์ได้รับความเสียหาย Recording Industry

Association of America (RIAA) ได้กล่าวว่า Napster เป็น Giant Online Pirate Bazaaz ต่อมาได้ฟ้องบริษัท Napster ในข้อหากระทำการอันเป็นการอำนวยความสะดวกหรือสนับสนุนให้เกิดการกระทำที่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ศาลได้ตัดสินให้ Napster เป็นฝ่ายแพ้ แต่อย่างไรก็ตามตัดสินของศาลมิได้ทำให้การกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ลดลง

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้จัดทำสนธิสัญญาขึ้นมาสองฉบับ คือ สนธิสัญญาว่าด้วยลิขสิทธิ์ (WIPO Copyright Treaty- WCT) และสนธิสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธินักแสดงและสิ่งบันทึกเสียง (WIPO Performances and Phonograms Treaty- WPPT) สนธิสัญญาทั้งสองฉบับนี้ได้มีการปรับปรุงกฎหมายลิขสิทธิ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการขยายตัวของพาณิชย์กรรมอิเล็กทรอนิกส์ที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง ภายในข้อกำหนดของ WCT และ WPPT เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำ (right of reproduction) การจำหน่าย (distribution right) การนำต้นฉบับและสำเนาออกสู่สาธารณชน (right of communication to the public) ด้วยการจำหน่ายหรือการโอนสิทธิในการจำหน่ายที่เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถควบคุมการส่งต่อหรือการหมุนเวียนของต้นฉบับและสำเนาที่สื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิในการบริหารจัดการข้อมูล (right management information) การให้เช่า การเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งงานลิขสิทธิ์ไม่ว่าโดยทางสายหรือไร้สาย ดังนั้น การเผยแพร่ในลักษณะที่สาธารณชนสามารถเข้าถึงงานนั้นได้ ณ เวลา และสถานที่ที่บุคคลนั้นเลือกเอง เช่น การนำงานลิขสิทธิ์มาขึ้นไว้ในเว็บไซต์โดยไม่ได้รับอนุญาตถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ เป็นต้น

เจ้าของลิขสิทธิ์ได้มีการคิดค้นมาตรการทางเทคโนโลยีในการป้องกันการละเมิดและใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการสิทธิ เช่น การใช้ Content Scrambling System หรือ encryption system สำหรับงานภาพยนตร์ที่อยู่ในรูปแบบดิจิทัล การทำ watermarking การเข้ารหัส (password) หรือลายพิมพ์นิ้วมือ (fingerprint) เป็นต้น ซึ่งมาตรการทางเทคโนโลยีที่ใช้บริหารจัดการมีอยู่ 2 ประเภท คือ (1) มาตรการที่ใช้ในการระบุเพื่อแสดงถึงสิทธิและความเป็นเจ้าของสิทธิในงานลิขสิทธิ์ และ (2) มาตรการป้องกันโดยการควบคุมการเข้าถึงและการทำสำเนาของงานลิขสิทธิ์ ดังนั้น ข้อกำหนดของ WCT และ WPPT ได้กำหนดให้มีมาตรการในการเยียวยาความเสียหายให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในกรณีที่มีการทำลายมาตรการป้องกันทางเทคโนโลยีที่เจ้าของงานได้ใช้เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (Technical Protection Measure) และในกรณีที่มีการทำลายข้อมูลการบริหารสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ (Right Management Information)⁹

แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยนั้นยังมิได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและโลกในปัจจุบันอันเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การ

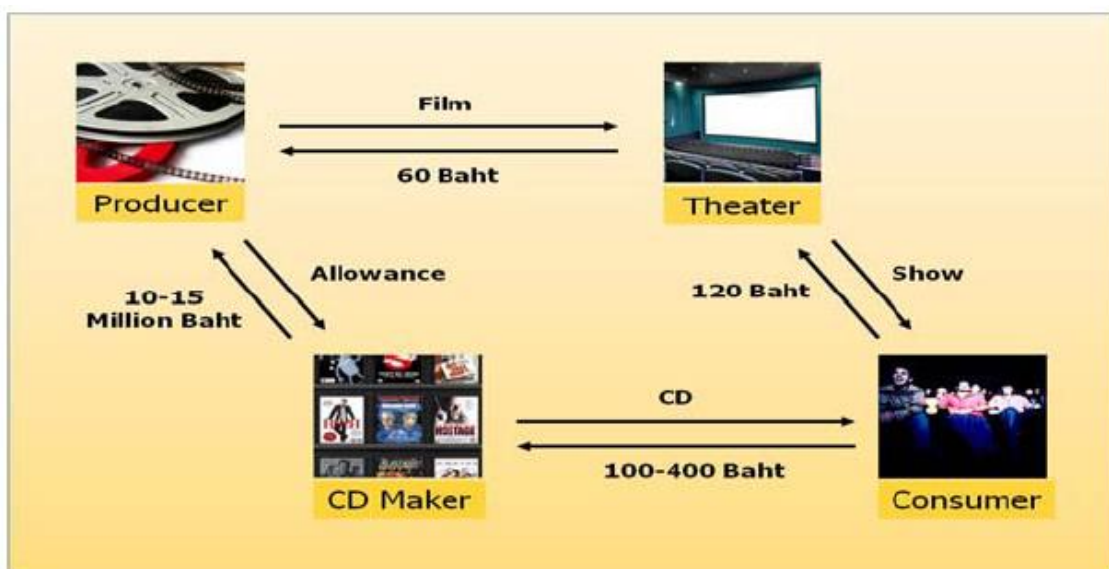
⁹ Article 11,12 of WCT และ Article 19 of WPPT.

ละเมิดลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมและสิ่งบันเทิงซึ่งเกิดขึ้นจำนวนมากและแพร่หลายไปทั่วประเทศก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์และกลุ่มอุตสาหกรรมดนตรีอันเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลต้องแก้ไขทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติการโดยกำหนดแนวทางสร้างมาตรการทางกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

3.2 อุตสาหกรรมภาพยนตร์

เนื่องจากเศรษฐกิจสร้างสรรค์เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ ในอุตสาหกรรมภาพยนตร์มีห่วงโซ่มูลค่า (value chain) ที่สามารถแบ่งตามห่วงโซ่การผลิตได้เป็น 3 ส่วนหลัก คือ การผลิต การจัดจำหน่าย/การตลาด และการฉาย โดยครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนแรกของการผลิต คือ การเตรียมการในส่วนของบริษัทภาพยนตร์จนถึงขั้นตอนสุดท้ายเมื่อภาพยนตร์ออกฉายสู่สายตาผู้ชมหรือผู้บริโภคตามที่ปรากฏในแผนภูมิห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมภาพยนตร์

แผนภูมิห่วงโซ่มูลค่าของอุตสาหกรรมภาพยนตร์

ที่มา: สถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ขั้นตอนของการจัดจำหน่ายและการตลาด (distribution and marketing) ถือว่ามีความสำคัญในการหารายได้จากงานภาพยนตร์โดยการจัดจำหน่ายมีอยู่ 2 ลักษณะคือ การจัดจำหน่ายภาพยนตร์เพื่อการฉายโดยเป็นการฉายในโรงภาพยนตร์ หรือเป็นการฉายทางช่องทางอื่น เช่น ผ่านเคเบิลทีวีหรือสถานีโทรทัศน์แบบธรรมดา หรือผ่านวีซีดี/ดีวีดี เป็นต้น และการจัด

จำหน่ายลิขสิทธิ์ในภาพยนตร์ให้กับคู่ค้าหรือผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อการนำภาพหรือตัวละครในภาพยนตร์ไปใช้ในเชิงธุรกิจ สำหรับการจัดจำหน่ายลิขสิทธิ์ให้กับผู้ผลิตวีซีดีและดีวีดีนั้น มี 2 ลักษณะสำคัญ คือ สิทธิในการผลิตเพื่อจำหน่ายหรือเช่าเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง หรือสิทธิในการผลิตเพื่อเช่าและจำหน่ายที่เรียกว่า all rights

เนื่องจากการสร้างภาพยนตร์เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ถือได้ว่าเป็นงานสร้างสรรค์ร่วมและมีผู้สร้างสรรค์ร่วมจำนวนมาก แต่ส่วนมากแล้วบริษัทหรือผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ ด้วยวิธีการลงทุนและจ้างบุคคลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องในฐานะเป็นพนักงานหรือลูกจ้าง หรือในฐานะเป็น ผู้รับจ้างในสัญญาจะกำหนดให้ผู้อำนวยการสร้างเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ดังนั้นส่วนมากแล้ว ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์หรือบริษัทสร้างภาพยนตร์จะมีฐานะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์¹⁰ โดยอายุการคุ้มครองงานภาพยนตร์คือ 50 ปีนับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก โดยเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ ต่อสาธารณชน การให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนา การให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น รวมทั้งการอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิในการกระทำได้กล่าว หากผู้อื่นใช้ประโยชน์จากงานภาพยนตร์

¹⁰ กรณีสร้างสรรค์ขึ้นในฐานะพนักงานหรือลูกจ้าง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ มาตรา 9 ได้กำหนดไว้ว่า “งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้นในฐานะพนักงานหรือลูกจ้าง ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่นให้ลิขสิทธิ์ในงานนั้นเป็นของผู้สร้างสรรค์ แต่นายจ้างมีสิทธินำงานนั้นออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ตามที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งการจ้างงานนั้น” ดังนั้นในกรณีที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นลูกจ้างนายจ้างแล้ว ลูกจ้างได้สร้างสรรค์งานขึ้นกฎหมายกำหนดให้ผลงานนั้นเป็นลิขสิทธิ์ของลูกจ้าง แต่นายจ้างมีสิทธินำมาใช้ประโยชน์ได้ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้เปิดโอกาสให้มีการตกลงเป็นหนังสือเพื่อให้สิทธิความเป็นเจ้าของตกไปอยู่แก่นายจ้างได้ ซึ่งโดยทั่วไปในสัญญาจ้างงานจะมีข้อหนึ่งระบุไว้ว่าผลงานอันมีทรัพย์สินทางปัญญาของลูกจ้างหรือพนักงานที่สร้างสรรค์ขึ้นในฐานะเป็นพนักงานหรือลูกจ้าง หรือว่าใช้ข้อมูลหรืออุปกรณ์เครื่องมือของนายจ้าง ให้นายจ้างเป็นเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น ถ้ามีข้อตกลงอย่างนี้นายจ้างจะถือว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญานั้น ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์มีฐานะเป็นผู้รับจ้าง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ มาตรา 10 ได้กำหนดว่า “งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้นโดยการรับจ้างบุคคลอื่น ให้ผู้ว่าจ้างเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานนั้น เว้นแต่ผู้สร้างสรรค์และผู้ว่าจ้างจะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น” ดังนั้นในกรณีที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างตามกฎหมายได้กำหนดให้ลิขสิทธิ์ในงานนั้นเป็นของผู้ว่าจ้าง ถือได้ว่าเป็นข้อยกเว้นหลักทั่วไปที่โดยปกติแล้วลิขสิทธิ์จะตกเป็นของผู้สร้างสรรค์งานนั้น แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายยังได้เปิดช่องทางให้คู่สัญญาสามารถตกลงเป็นอย่างอื่นได้ เช่น ตกลงให้ลิขสิทธิ์เป็นของผู้รับจ้าง เป็นต้น.

โดยไม่ได้รับอนุญาต ถือว่ามีการละเมิดลิขสิทธิ์เกิดขึ้น สำหรับงานภาพยนตร์นั้นกฎหมายได้กำหนดความรับผิดทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนี้

1. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรง ได้แก่ การทำซ้ำ การดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน การให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนาภาพยนตร์ที่มีลิขสิทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ในส่วนที่เป็นงานแพร่ภาพแพร่เสียงการจัดทำภาพยนตร์หรือการแพร่เสียงแพร่ภาพซ้ำไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน การจัดให้ประชาชนฟังและหรือชมงานแพร่เสียงแพร่ภาพยนตร์โดยเรียกเก็บเงินหรือผลประโยชน์อื่นใดในทางการค้า

2. การละเมิดลิขสิทธิ์โดยอ้อม ได้แก่ การกระทำการทางการค้าหรือการกระทำที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์ที่กล่าวข้างต้น หากผู้ใดรู้อยู่แล้วหรือมีเหตุอันควรรู้อย่างใดได้ทำขึ้นโดยละเมิดลิขสิทธิ์ผู้อื่น และมีส่วนในการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดแก่งานนั้น เพื่อหาผลกำไรให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำการดังต่อไปนี้

- ข่าย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย ให้เช่า เสนอให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอให้เช่าซึ่งงานภาพยนตร์เพื่อหากำไร
- เผยแพร่งานภาพยนตร์ต่อสาธารณชนเพื่อหากำไร
- แจกจ่ายงานภาพยนตร์ในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์
- นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งงานภาพยนตร์เพื่อหากำไร

ในอุตสาหกรรมภาพยนตร์นั้นกฎหมายลิขสิทธิ์ถือว่ามิมีบทบาทที่สำคัญในคุ้มครองป้องกันและปราบปรามการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองงานภาพยนตร์ได้แก่ พระราชบัญญัติการผลิตผลิตภัณฑ์ซีดี พ.ศ. 2548 พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ว่าด้วยการควบคุมฉลาก ประกอบกับระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องปรามการละเมิดลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2536 และระเบียบกระทรวงพาณิชย์ว่าด้วยการบริหารกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องปรามการละเมิดลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2536 และพระราชบัญญัติการส่งออกนอกและการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ประกอบพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 (เป็นกฎหมายว่าด้วยการอนุญาตให้ใช้อาคารเพื่อประกอบกิจการเกี่ยวกับโรงมหรสพ ซึ่งครอบคลุมถึงโรงภาพยนตร์ด้วย การก่อสร้าง ดัดแปลง เคลื่อนย้าย รื้อถอน หรือตรวจสอบอาคารที่ใช้เพื่อประกอบกิจการโรงมหรสพ ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายฉบับนี้) เป็นต้น

ในการป้องกันและปราบปรามการละเมิดลิขสิทธิ์นั้นได้มีการจัดตั้งกรมสอบสวนพิเศษ (Department of Special Investigation: DSI) ขึ้น เพื่อเป็นหน่วยงานป้องกันปราบปรามและความ

คุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ได้มีการจัดตั้งสำนักคดีทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้กรมสอบสวนคดีพิเศษด้วย เพื่อทำหน้าที่โดยตรงกับการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนี้ ยังมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันปราบปราม เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กรมศุลกากร กรมสรรพากร กรมสรรพสามิต กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมการค้าต่างประเทศ กรมการค้าภายใน กรมทรัพย์สินทางปัญญา ได้รวมกันทำงานเพื่อกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อสร้างกลไกในการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีกรมทรัพย์สินทางปัญญาเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน¹¹

เนื่องจากงานภาพยนตร์มีการทำซ้ำด้วยการบันทึกลงในแผ่นซีดีเป็นจำนวนมาก รัฐจึงได้มีพระราชบัญญัติการผลิตผลิตภัณฑ์ซีดี พ.ศ. 2548 เพื่อควบคุมและกำกับดูแลการผลิตผลิตภัณฑ์ซีดีโดยมุ่งให้ความคุ้มครองแก่เจ้าของลิขสิทธิ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ซีดี กำหนดให้ผู้ที่ประกอบการผลิตหรือครอบครองเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ซีดีต้องแจ้งการผลิตหรือการครอบครองและรายงานปริมาณและสถานที่เก็บวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจควบคุมการจำหน่าย จ่ายโอน เครื่องจักรที่ใช้ในการผลิต และกำหนดในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศมีอำนาจพิจารณาคดีตามกฎหมายนี้ นอกจากนี้ ยังมีพระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551 ที่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อบังคับใช้กับผู้ประกอบกิจการให้เช่า แลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายภาพยนตร์ที่มีการกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ กฎหมายกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียนและภาพยนตร์ที่มีไว้ในสถานประกอบการเพื่อนำออกให้เช่าหรือจำหน่ายนั้นจะต้องมีการแสดงเครื่องหมายการอนุญาตประเภทภาพยนตร์และหมายเลขรหัสลงบนวัสดุหรือสิ่งบันทึกเสียงด้วย กรณีที่มีการจำหน่ายงานภาพยนตร์ที่ละเมิดลิขสิทธิ์ย่อมตรวจพบได้ว่าไม่มีหมายเลขรหัส กฎหมายได้บัญญัติโทษทางอาญาสำหรับการประกอบกิจการโดยไม่ได้รับใบอนุญาต คือ ปรับตั้งแต่ 200,000 ถึง 1,000,000 บาท และปรับอีกไม่เกินวันละ 10,000 บาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ ถือว่ามีโทษปรับที่สูงกว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ (กฎหมายลิขสิทธิ์กำหนดโทษปรับสำหรับการละเมิดลิขสิทธิ์ทางอ้อมไว้ตั้งแต่ 10,000 บาท ถึง 100,000 บาท)

แต่อย่างไรก็ตาม การละเมิดลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในประเทศไทยและก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ จากการศึกษาผลกระทบของการละเมิดลิขสิทธิ์ในภาพยนตร์ของ Motion Picture Association of America (MPAA) โดยบริษัทให้คำปรึกษา L.E.K พบว่า ในปี ค.ศ. 2005 สตูดิโอของสหรัฐอเมริกาที่เป็นสมาชิกของ MPAA

¹¹บันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือปฏิบัติงานเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา จัดทำขึ้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2545 และคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 249/2544 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา.

สูญเสียรายได้จากสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ในประเทศไทยไปกว่า 149 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และประเทศไทยอยู่ในอันดับสามของประเทศที่มีโอกาสทางมูลค่าตลาดที่สูญเสียไปจากสินค้าละเมิดมากที่สุด โดยมีอัตราที่ร้อยละ 79 เป็นรองเพียงจีน (ร้อยละ 90) และรัสเซีย (ร้อยละ 79) เท่านั้น¹² การละเมิดลิขสิทธิ์งานภาพยนตร์ในรูปแบบวีซีดีและดีวีดีทำให้ผู้บริโภคการดูภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์และไม่ซื้อวีซีดีหรือดีวีดีที่มีลิขสิทธิ์ทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ ในปัจจุบันถึงแม้ว่ารัฐจะได้บัญญัติกฎหมายและสร้างมาตรการต่างๆ เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา แต่ปัญหาการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์ยังมีอยู่เป็นจำนวนมากและเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงทำให้มีแนวความคิดที่จะแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์เพื่อกำหนดความรับผิดชอบผู้ใช้งานภาพยนตร์ที่ละเมิดลิขสิทธิ์ถือว่าผู้ซื้อเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิดทางอาญา ความผิดในการนำอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกเสียงหรือภาพเข้ามาในโรงภาพยนตร์เพื่อการแอบถ่ายภาพหรือเสียง รวมทั้งปรับอัตราโทษให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์และเทคโนโลยีเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวในโทษนั้น

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมภาพยนตร์หลายหน่วยงาน คือ กองกิจการภาพยนตร์ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีหน้าที่หลักในการอนุญาตการเข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ สารคดี และมิวสิกวิดีโอของคณะถ่ายทำจากต่างประเทศในประเทศไทย รวมทั้งให้บริการอำนวยความสะดวกแก่คณะถ่ายทำระหว่างที่อยู่ในประเทศไทยด้วย กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมธุรกิจภาพยนตร์ไทยให้มีการส่งออกผลงานไปยังต่างประเทศ หรือกองทะเบียน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีหน้าที่ในการตรวจพิจารณาและตีทะเบียนภาพยนตร์ที่จะเข้าฉายในโรงภาพยนตร์ ในกระทรวงวัฒนธรรมมี 2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ คือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งกำกับดูแลภาพยนตร์ที่อยู่ในรูปของเทปและวัสดุโทรทัศน์ โดยการตรวจพิจารณา การออกใบอนุญาตเพื่อประกอบกิจการจำหน่าย ให้เช่า หรือแลกเปลี่ยน และการให้อนุญาตฉายหรือให้บริการ และสำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย ทำงานในลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมภาพยนตร์ ซึ่งการที่ต้องเกี่ยวข้องกับการขออนุญาตและพิจารณาจากหลายหน่วยงานภาครัฐทั้งในการผลิต การจำหน่าย ตลอดจนการส่งออกภาพยนตร์อาจก่อให้เกิดปัญหาและสร้างความไม่สะดวกให้กับอุตสาหกรรมภาพยนตร์ได้ ดังนั้น รัฐบาลควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการสร้างภาพยนตร์ไทยมากยิ่งขึ้นรวมทั้งควรอำนวยความสะดวกในการถ่ายทำภาพยนตร์ในประเทศไทย ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนการส่งออกผลงานไปยังต่างประเทศ

¹²The Cost of Movie Piracy, An analysis prepared by LEK for the Motion Picture Association.

3.3 อุตสาหกรรมแพทย์แผนไทย

ในปัจจุบัน การแพทย์แผนไทยได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ รัฐบาลได้เล็งเห็นว่าอุตสาหกรรมแพทย์แผนไทยมีความสำคัญและมีแนวโน้มในการเติบโตที่ดีทางเศรษฐกิจ เนื่องจากต่างชาติได้ให้ความสนใจกับการแพทย์แผนไทยซึ่งเป็นการดูแลรักษาแบบองค์รวม ทั้งตำรับยาแผนไทยใช้สมุนไพรเป็นส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้สารเคมีสังเคราะห์แบบแพทย์ปัจจุบัน ในแต่ละตำรับยาจะประกอบด้วยสมุนไพรหลายชนิดทำให้บำบัดโรคได้แบบองค์รวม นอกจากนี้การบำบัดทางกายภาพ เช่น การนวด การบำบัดด้วยกลิ่นก็รวมอยู่ในการแพทย์แผนไทยเช่นเดียวกัน ซึ่งภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2542 มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยอย่างเป็นรูปธรรมโดยให้มูลค่าแก่ภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยเฉพาะภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการให้การคุ้มครองสมุนไพรควบคุมตามประกาศกำหนด ตลอดจนพื้นที่ที่เป็นถิ่นกำเนิดส่งเสริมและพัฒนาสมุนไพร โดยมีกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยให้การสนับสนุน

อุตสาหกรรมแพทย์แผนไทยมีพื้นฐานบนภูมิปัญญาของคนไทยจึงมีความแตกต่างจากอุตสาหกรรมยาที่มีพื้นฐานมาจากการวิจัยและพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในอุตสาหกรรมยาต้องการที่จะให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรยาอย่างเข้มแข็งในระดับโลกเนื่องจากต้องการที่จะมีปกป้องผลประโยชน์ที่จะได้รับจากยอดขายของผลิตภัณฑ์ยาทั่วโลกเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่เพียงพอต่อการลงทุนในการทำวิจัยและพัฒนา¹³ การคุ้มครองสิทธิบัตรจะช่วยให้ได้รับค่าสิทธิตอบแทนในการทำนวัตกรรม¹⁴ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จะต้องคำนึงถึงวงจรชีวิตการรับเทคโนโลยี (technology adoption life cycle) ที่ทุกสินค้าต้องผ่านวงจรนี้โดยมีจุดสำคัญที่ต้องก้าวผ่านเพื่อให้ตลาดยอมรับในผลิตภัณฑ์นี้ 8-10 ปีในการคืนทุนในผลิตภัณฑ์ยา ดังนั้นการให้สิทธิผูกขาด (monopoly) ภายใต้กฎหมายสิทธิบัตรจะเป็นหลักประกันที่สำคัญบริษัทที่จะป้องกันหรือกีดกันมิให้ผู้อื่นผลิตหรือใช้เทคโนโลยีโดยไม่ได้รับอนุญาต ทำให้บริษัทฯ

¹³ See Gerald J. Mossinghoff, Endnote, *Research-Based Pharmaceutical Companies: The Need for Improved Patent Protection Worldwide*, 2 J.L. & TECH. 307, 308-10(1987).

¹⁴ See Stuart R. Walker, Symposium, *Global Responses: The Search for Cures in the Development of Pharmaceuticals*, 5 IND. J. GLOBAL LEG. STUD. 65, 65-78 (1997); and also see Rosemarie Kanusky, Symposium, *Intellectual Property: Comment: Pharmaceutical Harmonization: Standardizing Regulations Among The United States, The European Economic Community, and Japan*, 16 HOUS. J. INT'L L 665, 667 (1994).

สามารถรักษาผลกำไรของบริษัทได้ ซึ่งสหรัฐอเมริกา ยุโรปและญี่ปุ่นครอบคลุมตลาดโลกถึง 75% ของตลาดยา¹⁵

ส่วนอุตสาหกรรมแพทย์แผนไทยให้มีความสำคัญกับการคุ้มครองภูมิปัญญาและองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยโดยสิทธิในภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยที่จะได้รับการคุ้มครอง คือ สิทธิในภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับตำรับยาแผนไทยและตำราการแพทย์แผนไทย พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 ได้ให้นิยามของ "การแพทย์แผนไทย" ว่าหมายถึง กระบวนการทางการแพทย์เกี่ยวกับการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษา หรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือสัตว์ การผดุงครรภ์ การนวดไทย และให้หมายความรวมถึงการเตรียมการผลิตยาแผนไทย และการประดิษฐ์อุปกรณ์และเครื่องมือทางการแพทย์ ทั้งนี้ โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา ส่วน "ตำราการแพทย์แผนไทย" หมายความว่า หลักวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย ทั้งที่ได้บันทึกไว้ในสมุดไทย ใบลาน ศิลาจารึก หรือวัสดุอื่นใดหรือที่ได้มีการบันทึกกันไว้แต่เป็นการเรียนรู้หรือถ่ายทอดสืบต่อกันมาไม่ว่าด้วยวิธีใด ส่วน "ยาแผนไทย" หมายความว่า ยาที่ได้จากสมุนไพรโดยตรงหรือที่ได้จากการผสม ประจุ หรือแปรสภาพสมุนไพร และให้หมายความรวมถึงยาแผนโบราณตามกฎหมายว่าด้วยยา และ "ตำรับยาแผนไทย" หมายความว่า สูตรซึ่งระบุกรรมวิธีการผลิตและส่วนประกอบ สิ่งปรุงที่มียาแผนไทยรวมอยู่ด้วยไม่ว่าสิ่งปรุงนั้นจะมีรูปลักษณะใด¹⁶

นอกจากนี้การคุ้มครองความลับทางการค้า ถือว่ามีความสำคัญต่ออุตสาหกรรม การแพทย์แผนไทย เนื่องจากเกี่ยวข้องกับข้อมูลความลับเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย สูตรกระบวนการและกรรมวิธีในการผลิตยาแผนไทย ในปัจจุบันความลับทางการค้าถือว่ามี ความสำคัญในการดำเนินธุรกิจ การคุ้มครองถึงข้อมูลที่เป็นความลับทางการค้าเป็นหัวใจสำคัญ ของ ผู้ประกอบธุรกิจที่ต้องการคุ้มครองข้อมูลให้มีสภาพเป็นความลับตลอดไป เพื่อเป็นการ ส่งเสริมการประกอบธุรกิจของประชาชนให้เป็นไปอย่างเสรีและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำ อันไม่เป็นธรรมในการประกอบธุรกิจทางการค้า ตัวอย่างข้อมูลที่เป็นข้อมูลทางการค้า ได้แก่ ข้อมูลที่เกี่ยวกับส่วนผสมที่ทำให้เกิดเป็นตัวสินค้าขึ้นมา เช่น ส่วนผสมของสบู่สมุนไพร หรือ ส่วนผสมของเครื่องดื่ม หรือข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการผลิตสินค้า เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับกรรมวิธีการ ผลิตไวน์กระชายดำ ข้อมูลเกี่ยวกับกรรมวิธีการผลิตสบู่สมุนไพร หรือข้อมูลการควบคุมคุณภาพ

¹⁵ EC, U.S. and Japan Sign Commitment to Standardize Pharmaceutical Tests, 8 Int'l Trade Rep. (BNA) 1702, 1702 (Nov. 20, 1991).

¹⁶ มาตรา 3 ของ พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542.

สินค้า หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลูกค้า หรือข้อมูลเกี่ยวกับการตลาด ในการบริหารจัดการข้อมูลอันเป็นความลับนี้จำเป็นที่ผู้ผลิตหรืออุตสาหกรรมต้องให้ความสำคัญกับมาตรการในการเก็บรักษาความลับเพื่อไม่ให้เกิดการรั่วไหลของข้อมูลอันจะทำให้สถานะการคุ้มครองทางกฎหมายหมดสิ้นไป โดยในกรณีที่จะต้องเปิดเผยข้อมูลต่อบุคคลภายนอกควรให้มีการทำสัญญาห้ามเปิดเผยข้อมูลอันเป็นความลับ (Nondisclosure Agreement)

ส่วนผู้ประกอบการผลิตสินค้าหรือให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทยควรให้ความสำคัญกับการสร้างเครื่องหมายการค้าหรือบริการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการเนื่องจากเครื่องหมายการค้าจะช่วยคุ้มครองผลประโยชน์และชื่อเสียงในทางการค้าของผู้เป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้า และให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคเพื่อมิให้สับสนหลงผิดในตัวสินค้าและบริการโดยผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าที่ตนต้องการโดยพิจารณาจากเครื่องหมายการค้าที่ปรากฏอยู่ ซึ่งเครื่องหมายการค้าจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการจำหน่ายสินค้าเหล่านั้นให้กับผู้บริโภค

ดังนั้น ภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนอุตสาหกรรมแพทย์แผนไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานและตรงต่อความต้องการของผู้บริโภค การตลาดเกี่ยวกับสินค้าและบริการต่างๆ รวมทั้งการคุ้มครองและการบริหารจัดการด้านทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับแพทย์แผนไทยเพื่อป้องกันมิให้เกิดการลอกเลียนแบบหรือละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในสินค้าและบริการเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย

4. บทสรุป

รัฐบาลได้มีนโยบายในการขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในภูมิภาคอาเซียน (Creative Industrial Hub of ASEAN) และสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการในกลุ่มอุตสาหกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งการคุ้มครองและการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาถือว่ามีความสำคัญกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ในปัจจุบันระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยได้มุ่งเน้นไปที่การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้สิทธิตามกฎหมายมากกว่าการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างสรรคและการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ โดยระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมายและการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา อันเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยเข้าเป็น สมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization-WTO) และมีภาระผูกพันตามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property

Rights-TRIPS) ที่ประเทศไทยจะต้องทำการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไม่ต่ำกว่าในระดับของการคุ้มครองที่กำหนดไว้ในความตกลงทริปส์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้ประเทศไทยต้องมีการแก้ไขหรือบัญญัติกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญาขึ้นมาใหม่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางซึ่งเป็นศาลชำนาญการพิเศษขึ้นมาเพื่อรองรับการพิจารณาและการดำเนินคดีเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศและทรัพย์สินทางปัญญาที่นับวันจะมีปริมาณและความสลับซับซ้อนที่มากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ประเทศไทยควรให้ความสำคัญระหว่างการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้สิทธิ การสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาและการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันเพื่อให้เกิดสมดุลในระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงระหว่างการส่งเสริมการสร้างสรรค์ผลงาน นวัตกรรม การบริหารจัดการและการไปใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรม โดยมีทั้งมาตรการทางกฎหมายและมีใช้กฎหมาย รวมทั้งการสร้างสิ่งจูงใจต่างๆ ในการส่งเสริมให้ภาคเอกชนหรือภาคอุตสาหกรรมให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในปัจจุบันนี้สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับประเทศไทย คือ การกำหนดแนวนโยบายและกลยุทธ์ที่ชัดเจนจากรัฐในการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนต่างๆ ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นในระดับประเทศ ระดับองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม และเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศอันจำเป็นต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของชาติ